

JEDNA ZASTAVA, DVE SRBIJE: ZASTAVA KAO TOTEM I NACIONALNI MIT

Rezime

Ovaj rad bavi se analizom modernog totema države — zastavom, i njenim korišćenjem u simboličkoj komunikaciji i političkoj borbi. U radu se susreću semiotika, kao osnova čitanja zastave kao simbola, antropološka i sociološka teorija, kao i političko razmatranje korišćenja simbola kao sredstva otpora i borbe korišćenjem mitova. Teorijski aparat uključuje semiotičku analizu znaka, mitološko značenje ideologije, te podelu svetog i profanog u političkom prostoru.

Rad u fokusu ima korišćenje zastave od strane vlasti i naroda okupljenog na protestima i argumentuje da zastava nije samo stajajući simbol već da njeno korišćenje može oblikovati društvenu stvarnost menjajući ustaljenu racionalizovanu ideologiju novom utopijom. Metodološki, semiotičkom analizom i primarnim iskustvom, autor identifikuje različite vidove korišćenja zastave kao agregata značenja u političkoj borbi.

Cljučne reči: nacionalizam, zastava, simbolička komunikacija, mit, mitologija.

UVOD

Iako je proučavanje sistema komunikacije simbolima svoj začetak našlo ponajviše u posthumnom radu Ferdinanda de Saussurea, u *Tečaju opšte lingvistike*, prenošenje značenja signalima i njihova artikulacija u kompleksnijim procesima razmene informacija prisutno je i u predmodernim društvima koja su proučavali antropolozi XIX veka. Ovo pak ne znači da pojedini principi klasične antropologije ne mogu biti iskorišteni i u modernom, odnosno savremenom društveno-političkom sistemu. Ova podela može se adekvatno proučiti na tri nivoa, što će i biti cilj ovog rada. Na primeru zastave jedne države, jedne političke/nacionalne zajednice, jednog osavremenjenog plemensko/klanskog društvenog uređenja² - koristeći se ekskursima u semiologiju, Šmitovu (Schmitt) teoriju nacionalnog mita i ideje totem(izm)a - pokušaćemo da dočaramo na koji se to način simboli (nacionalne) zajednice mogu koristiti za usmeravanje i lociranje imaginarnih „nas“ i „njih“.

Polazeći od najmanje apstraktnog ka složenijim konceptima, prikazaćemo kako je sistem komunikacije koherentna celina čiji se obrisi mogu mapirati još u najmanje složenim zajednicama. Prateći Dirkemovu

¹ andrej.stojanovic103@gmail.com

² Ovdje se podrazumeva teza koja će kasnije biti detaljnije iznesena, da je u razvoju društva došlo do svojevrstnog ubrzavanja, odnosno do kvantitativnošću prouzrokovanih promena više nego onih koje dolaze sa kvalitativnim promenama. Shodno tome, pretpostavka je da savremeno društvo funkcionalno nije toliko različito od nekih predmodernih društava.

(Durkheim) i ideju klasika antropologije da se osnovni oblici složenijih sistema proučavaju u njihovim najelementarnijim pojavnim oblicima, proučićemo i samu simboličku komunikaciju, posebno onu vezanu za toteme/zastave. Kao što je već pomenuto, nivo zajednice razviće se od predmoderne do političke, odnosno, nacionalne zajednice, a shodno sa tim razvitkom menjaće se priroda, ali ne i funkcija, sistema simboličke komunikacije, nadasve na identitetskoj ravni. Zastava će biti ključni simbol koji se čita, s jedne strane, kao mit (u sklopu semiotičke, ali i nacionalne mitologije), dok se, s druge strane, posmatra kao društvena činjenica koja se koristi kao inicijator različitih društvenih promena. Sve ovo prikazaće se na primeru korišćenja zastave Srbije neposredno pre i tokom studentskih blokada 2024. i 2025. godine.

Rad će pratiti gradaciju od najosnovnijih ka složenijim konceptima. Najpre razgraničavamo pojmove signala, simbola, znaka i semiotičkog razumevanja simboličke komunikacije, a gde će nam od izuzetnog značaja biti Bartove (Barthes) *Mitologije*, posebno deo *Mit danas*. Potom pokušavamo da prikažemo ideju predmodernih i savremenih totema kao neprimitivnih oblika magijskog mišljenja koji se mogu identifikovati i u savremenim društvima. Ova ideja bazira se na Ličovoj (Leech) pretpostavci da su ljudi danas jednako primitivni, odnosno racionalni kao u nekim ranijim društvima. Srž ideje je taj da racionalizacija upotrebe simbola i iracionalna priroda samih simbola predstavljaju dve različite tačke koje bi kao takve i trebalo da se posmatraju. Razlika nastaje u složenosti simbola i komunikacije, a ne u sadržini simbola. U kontekstu mita, bio on jezički ili nacionalni, kulminiraće ova razlika u (i)racionalnosti simbola/totema, a koja će se ogledati u odnosu ideologije i utopije, prijatelja i neprijatelja, simbola i signala. Poslednji deo ostavljen je za diskusiju o konkretnom primeru dvojake upotrebe jednog simbola, zastave Republike Srbije, od strane vlasti i naroda.

U diskusiji ćemo koristiti empirijske podatke dostupne u vidu novinarskog izveštavanja o korišćenju zastava u datom kontekstu, kao i primarnim iskustvom autora. Kako je ovaj rad pretežno teorijskog karaktera i nema za cilj empirijsko dokazivanje hipoteza, već samo prikaz heurističke plodnosti daljeg proučavanja totema, jezika i mita, metodološki se oslanjamo na semiotičku analizu komunikacije, odnosno analizu sadržaja. Sagledaćemo na koji se način zastave koriste, od strane koga i sa kojim ciljem, kao i koji su efekti njihovog korišćenja na unutrašnju koheziju (pojedinih delova) totaliteta društva. Analiza sadržaja ponudiće potkrepljenje primarnom iskustvu autora, a semiotičkom analizom nastojaćemo da prikažemo ulogu zastava kroz njihovo čitanje. Uvidećemo njihove latentne i manifestne poruke u zavisnosti od načina komuniciranja, po ugledu na Altiserove (Althusser) *Državne ideološke aparate*.

SISTEM SIMBOLA I IZGRADNJA MITA

Jezik i telo vezivno su tkivo savremenog i primitivnijeg, ranijeg čoveka. Instinkt i fizička reakcija na signal dodatno mogu uputiti na neko

kasnije osvrtnje na prirodu nacionalnog, ali i nečega što se može opisati kao jezički mit³. No, na narednim stranama pre svega postavice osnovu za razumevanje signala i simbola, znaka i jezičkog mita. Signal i simbol opisuju odnose koji se stvaraju nalaženjem metaforične ili metonimijske veze između pojma i predstave (Lič, 1976). Signal je znak koji izaziva reakciju, najčešće nesvesnu, i koji ne ostavlja puno prostora za racionalno promišljanje odnosa između pojma i predstave. Signal stoji kao metonimijska pojava i u potpunosti asocira na istu, on je podražaj, nešto što iziskuje instinktivnu reakciju (organizma ili grupe) (Lič, 1976). Sa druge strane, simbol je barem delimično racionalizovan znak koji na taj način izaziva asocijaciju na pojam, ali posredno. Ipak, ovakvo usvajanje ideje signala potencijalno može voditi redukcionizmu, te se u primeru zastave ne treba uzimati kao jedini faktor koji oblikuje reakcije pojedinaca i kasnije stvaranje jezičkog i nacionalnog mita. Lič ova dva pojma detaljno obrazlaže i razdvaja njihovu primenu na način koji pre njega prikazuju Mulder i Harvi, gde je za korišćenje drugog pojma neophodna neka posredna definicija, dok se prvi pojam i reakcija na njega odvija neposredno (Mulder&Hervey, 1975). Signal ćemo, dakle, postulirati kao gotovo iskonski vid komunikacije između aktera (koji u ovom slučaju ne moraju nužno da budu pojedinci) pomoću kojeg se grade osnove mita. Simbol je, pak, svojstven samo ljudima, stoga što dolazi kao plod racionalizacije komunikacije. Simbolička komunikacija ostaje osnovna *differentia specifica* kojom se ljudi odvajaju od životinja i koja čini da ljudske zajednice poprimaju sve složenije oblike shodno potrebi za razumevanjem kompleksnih simboličkih sistema (Harari, 2019).

Dalje usloznavanje sistema komunikacije upućuje nas na detaljniju analizu odnosa između pojava koje se opisuju i samih znakova, odnosno simbola koji će biti vezani sa manifestacijama i predstavama objekata. Komunikacija se, prema Sosiru, odvija govorom ili pisano, ali može uzimati i druge oblike komuniciranja. Označitelj je, kako ga Sosir definiše, samo znak ili simbol koji, po konvenciji, stoji namesto predstave o nekom konkretnom objektu (Saussure, 1959). Ovo podrazumeva da je konotacija simbola potpuno proizvoljna, i nadalje metaforična po svojoj prirodi. Označitelj je ono što je fizička predstava, odnosno fizički postojan objekat, dok predstava ostaje na nivou apstraktnog individualnog viđenja i razumevanja (Hussy, 1998). Označeno je, s druge strane, ono što je ideja predmeta komunikacije (Yakin&Totu, 2014). Dakle, komunikacija ovakvog tipa odvija se simbolima, metaforama, potpuno proizvoljnim viđenjem onoga što predstavlja ideju predmeta, a ne sam predmet kao takav. Ipak, Sosir zanemaruje kontekst koji dovodi do konotacije, odnosno vezivanja označitelja i označenog, te nam zbog toga Bart ostaje neophodan za kvalitetnu semiotičku analizu. Apstraktna slika predmeta ostavlja puno prostora za interpretaciju i iskorišćavanje predstava za širenje, u početku religijskog, a kasnije i ideološkog tumačenja simboličke komunikacije (više o ovome videti u Altiser, 2015; Bourdieu&Passeron, 1990; Škiljan, 1985a, 1985b; Stojanović, 2025a).

³ Ovu sintagmu dosta neiskusno iskoristio sam u prošlogodišnjem radu na koji ćemo se često pozivati, a koji ne prenosi u najboljem smislu ideju iza mita koji nastaje samo kao proizvod diskursa i konteksta u kojem simbol nastaje.

Mit Rolana Barta pokazao se kao izuzetno heuristički plodan za različite sfere simboličke komunikacije (Stojanović, 2025a, 2025b). Kao što smo pomenuli, Bart je Sosirov koncept komunikacije podigao na viši nivo uvođenjem konteksta kao presudnog u razumevanju simbola. Konvencionalna priroda znaka ovde dobija i jedan ideološki karakter. U zavisnosti od dominantne ideologije u društvu, različiti simboli biće tumačeni na različite načine, u zavisnosti od mitologije u kojoj se komunikacija odvija (Kalve, 1995 i Bernstajn, 1971). No, fokusirajmo se na ono što čini mit i koncept mitologije u Bartovom radu. Znak koji kod Sosira tvori jedinstvo označenog i označitelja čini osnovu mita. Ali da bi mit bio potpun i koristan neophodno je da značenje dobija iz pridatog narativa koji prati ovaj znak. Razumevanje znaka ima svrhu samo u sklopu širih narativa u društvu, a ovi se mogu oblikovati po potrebi - u jezičkom i ne toliko koliko u nacionalnom mitu.

Najčuveniji primer nastanka i tumačenja mita daje sam Bart, govoreći o salutiranju zastavi od strane malog Francuza afričkog porekla. Ono se može čitati kao vid nacionalizma, glorifikacija Francuske, ili kao očajnički pokušaj sprečavanja daljeg cepanja kolonijalne imperije. Zastava se može čitati kao državotvorna, zvanična, kada se koristi od strane zvaničnika država, aludirajući na uzvišenost i poštovanje (Bilig, 2009; Eriksen&Jenkins, 2007). Sa druge strane, narod i sam koristi zastavu na masovnim protestima koji će biti analizirani kasnije, gde se kroz brojnost zastava stvara osećaj apstraktnog suvereniteta i vlasništva nad zajedničkim simbolom. Jezik je ključ ka ovoj mitologizaciji simbola, pošto se u odnosu na način komuniciranja formiraju šira značenja. Neka od njih, ukoliko su komunicirana od strane „zvanične“ ideologije, stvaraće sasvim drugo značenje, formirajući drugačiji mit u odnosu na ponarodnjeno korišćenje simbola. Tako simbol zastave može da se čita kao mit koji je korišćen racionalizovano od strane vlasti, odnosno magijski (što ćemo odrediti kasnije) od strane naroda.

Mit postoji samo u sklopu šireg sistema komunikacije simbolima. Stvara se samo u odnosu aktera i simbola, ali sa posebnim osvrtom na latentno značenje koje je na ovaj ili onaj način instruisano (Leak, 1994). Pojedini mitovi reprodukuju se kroz svakodnevnu izloženost njihovom sadržaju. I sam Bart u sklopu *Mitologije* pronalazi neku ritualnu osnovu koja sadržinu mita pomera sa svetog na svetovno (Barthes, 1972). Posvetovljavanje mita ritualnim ponavljanjem određeno je kontekstom u kojem akteri strukturišu samu strukturu. Oni razumeju i interpretiraju mitove po habitusu u kojem se razvijaju, u kojem stvaraju i razvijaju svoje vrednosne orijentacije (Bourdieu, 1998). U kasnijem delu rada iz drugog ugla postuliraće se slična uloga mita, kao osnove nacionalnog identiteta koja nastaje po istom principu kao i kod Barta. Akteri su, dakle, ti koji određuju značenje mita njihovom reprodukcijom i korišćenjem. Akteri su ti koji, u krajnem slučaju, daju značenje simbolu, odnosno simbol kao takav ne može da se nametne ali može da se prisvoji. Ranije pomenuti Altiser i državni ideološki aparati, ili nacionalni mit u Šmitovoj teoriji samo pokazuju modus po kojem se mitovi koriste kako bi se oblikovao ideološki narativ u nekom društvu. U zavisnosti od konteksta, isti simbol/mit interpretiraće se na različite načine, a habitus će odrediti pravo razumevanje. Nemogućnost potpunog in-

formisanja upravo predstavlja plodno tle za manipulaciju i za formiranje nacionalnog mita (Bilig, 2009). Simboli postaju mitski, grade jezički mit ritualnim ponavljanjem. Ovakvo korišćenje jezika primetno je i u ranim antropološkim istraživanjima, što će predstavljati i osnovu za naredni deo rada. Jezik je spona kojom ćemo povezati ritual, totem, mit i zastavu.

(PRED)MODERNI TOTEM U SAVREMENIM DRŽAVAMA

Na koji način ova spona postaje važna u našem radu? Totem se u australijskim plemenima pronalazi kao vid prepoznavanja pripadnosti društvenoj celini na osnovu zajedničkog porekla (Dirkem, 1982). Totem je simbol celokupnog društva, podrazumeva iste težnje i želje članova društva koje se ogledaju pretežno u idejnom zajedničkom pretku koji prikazuje totem. Na taj se način u primitivnom društvu koje neretko nema mogućnost da sebe prepozna kao celinu, kao entitet, stvara osnovna solidarnost. Solidarnost se prepoznaje po Dirkemu u dva oblika, kao organska i mehanička i ona odgovara društvima na različitim stepenima razvoja. Ipak njen koren pronalazi se upravo u stvaranju idejne zajednice koja iako je apstraktna predstavlja društvenu činjenicu. Dirkem je na stanovištu da je simbolička komunikacija jedan od preduslova za razvoj društva, za prelazak ka organskoj solidarnosti (Mimica u Dirkem, 1982). Ova misao od izuzetne je važnosti kada se govori o mogućnosti izjednačavanja totema sa zastavom. Svrha oba simbola je da budu agregat društva kao celine u jednoj opipljivoj formi - totem u predmodernom, a zastava u političkom društvu.

Obrisi uticaja de Mestra (de Maistre) i de Bonala (de Bonald) u Šmitovom radu o mitu ogledaće se u kontrastu sa solidarnošću koju totem podrazumeva, oni će uneti nejednakost i različitost kao relevantne faktore koji se ne pominju nužno kada se govori o totemizmu. Jednu od osnovnih podela koja obeležava odnose u društvu, i koja će takođe biti preslikana na nekoliko mesta u ovom radu, predstavlja podela na sveto i profano. Kako Meri Daglas (Marry Douglas) navodi, društvo ima „formu: eksterne granice, margine i unutrašnje strukture“ (Douglas, 1984: 114), gde granice afirmišu odnose unutar strukture, grade konformizam i odbijaju napade, kreiraju sveto i svetovno, dozvoljeno i zabranjeno. Totem je taj koji vrši ovu podelu, koji predstavlja simboličku osnovu razlikovanja u zajednici, a on takođe služi da bi održao kohezivnost sistema. Pritom, kohezija nije pravilnost, od konkretnih društvenih odnosa zavisi da li će doći i do sukobljavanja. Jedan takav sukob nastaje kada totem prestaje da bude „zadušni“ simbol, a postaje „ologosena suštastvenost“ (Pavlica, 2016: 92).

Tumačenjem Dirkema možemo zaključiti da je totem posvetovljenje društva, ali istovremeno i izvor obožavanja društva kao nečeg svetog. On vrši svoju funkciju u magijskom periodu razvoja društva, ali relevantnost pronalazi danas upravo u ideji da posavremenjenje i „ologošćenje“ ne mora nužno biti u suprotnosti sa magijskim mišljenjem. Racionalizacija upotrebe simbola koja se dešava u moderno doba ne utiče na suštinu totema društva kao simbola, koja ostaje na magijskom nivou rasuđivanja. Ovo ćemo kasnije pokazati na primeru Manhajma (Mannheim) i Šmita. Kada se zastava analizira kao totem, ona pored jedinstva otvara prostor za razdore

i za pojavu sukoba, posebno u savremenom svetu. Totem u vidu zastave ne može da bude samo posvetovljenje društva, već se nužno mora racionalizovati njegova upotreba kako bi ovaj agregatni simbol na adekvatan način predstavljao društvo. Može se zaključiti da totem „nije ni arhaičan niti predmoderan“, on odgovara potrebi za pripadnošću grupi i za prepoznavanjem zajedničkog identiteta grupe (Marvin i Ingle, 1999: 71). Ovim totem dodatno prevazilazi njegovo čisto magijsko korišćenje i može se tretirati kao simbol društva u vidu zastave.

Practique je pojam koji Dirkem koristi da opiše religijski život⁴, a određen je kao gotovo, po ugledu na Hanu Arent (Hannah Arendt), banalno verovanje, odnosno verovanje koje je postalo deo kolektivne svesti, a koje ima svakodnevnu ritualnu prirodu zakona i postvaruje se kroz obrede (Dirkem, 1982: 4). Obredi podrazumevaju pravila ponašanja sa svetim stvarima, a kako su religijsko i društveno slični moguće je povezati ove banalne obrede i pronaći njihov zajednički izvor u totemima. Totem je posvetovljen prikaz apstraktnog društva i obožava se umesto društva. U predmodernim zajednicama totem je bio jednostavan znak koji je predstavljao društvo, doslovno po principu koji opisuje de Sosir. Moderna društva su drugačija, te se oko simbola koji postoji kao savremeni totem sabira širi niz značenja koja se čitaju u celosti sa kontekstom samih aktera (Barthes, 1972). Ustanovljena solidarnost preko totema i kohezija koja izvire iz poštovanja zajedničkih obreda/pravila ukorenjenih u društvenoj svesti neophodni su da bi funkcionisalo društvo. Totem, odnosno simbol koji predstavlja društvo, glavni je ukorenjivač kolektivne svesti. Stalna izloženost totemu, ili simbolu generalno, može latentno oblikovati vrednosti i stavove pojedinaca, naročito o društvenoj pripadnosti (Bilig, 2009). Simbol na taj način može postati i signal, uslovljavanjem reakcije na stalnu izloženost, o čemu, između ostalog, govore i izvesna empirijska istraživanja (Schnapper, 2002; Muldoon i sar, 2019). Signal, njegova „instinktivna“ priroda, upravo je glavni adut pri kreiranju jednog mita (Schmitt, 1923). U izvesnom društvenom kontekstu formiraju se i dodatna značenja i pobude kao odgovor na znak (simbol i kontekst u kojem se simbol nalazi). Zastava se može, shodno tome, čitati kao simbol jedne (nacionalne) zajednice, kao njen svojevrsni totem, ali dodatno i kao signal da se „ispod nje“ nalazi „prijatelj“. Ovladavanje simboličkom dimenzijom komunikacije predstavljalo je prekretnicu u razvoju zajednica (Harari, 2019; Dirkem, 1982).

Komunikacija simbolima postaje ključna kod Dirkema, a vezano za odnos religije i magije. Organizovana religija, sa posebnim akcentom na stalnoj klijenteli, zasniva tumačenje totema kao permanentnog simbola pripadnosti. Ne naglašava se bez razloga da totem etimološki znači porodicu, odnosno da ograđuje pojedinu teritoriju implicirajući "istinitost" prirode aktera kao jednog na njoj (Dirkem 1982). Magija, sa druge strane, ne obezbeđuje kolektivnu osnovu razumevanja simbola. Religija prva racionalizuje sistem komunikacije simbolima, kao i sistem prepoznavanja

⁴ Religijsko se kod Dirkema može izjednačiti i sa društvenim, a Aljoša Mimica iznosi i stav koji predstavlja osnovu ovog rada. Naime, ukoliko se u *Elementarnim oblicima* pojam religijskog zameni sa pojmom društvenog ova knjiga dobija jedno potpuno savremeno/moderno tumačenje ideje nastanka i razvoja društva.

onoga što će se kasnije odrediti kao sopstvo i identitet (Gidens, 1996). Racionalno sistematizovanje upotrebe simbola od strane religije, kao pandan društvu u Dirkemovoj teoriji, samo daje na važnosti kontekstu u kojem se vrši komunikacija. Kako je Bart nagovestio, savremeni čitalac će zastavu tumačiti drugačije nego li pojedinac koji zastavu čita u nekom drugom trenutku. Tako i simbol kojim se u predmodernim zajednicama određivala pripadnost, odnosno prijateljstvo, treba uzeti u razmatranje zavisno od konteksta.

Totem ima za cilj pronalaženje zajedničkog pretka nama sličnih društvenih aktera (Dirkem, 1982). Pripadajući određenom plemenu, akter postaje deo svetog, a obožavanjem totema posredno obožava sebe i svoju zajednicu. Kada se govori o plemenu, pod lupom je priroda veza koje se ostvaruju u društvu. Bitno je naznačiti da se ovakav vid odnosa može pronaći i u savremenosti, jer je jačina zajedničkog agregata simbola/totema u savremenom kontekstu veća. Kako to i Mimica uočava, veća regulacija upotrebe simbola u savremeno doba ukazuje na njegovu neuporedivu važnost i snagu (Dirkem, 1982).

Sveto, odnosno društveno, određuje pripadnost odgovarajućem mestu ili grupi, a sve što im ne pripada može se videti kao prljavo, opasno, profano (Douglas, 1984). Ova je osnova neophodna za prelaz na složeniji nivo zajednice, odnosno za nastanak društva (Tonnies, 1957). Ova razlika postulira i odnose koji nastaju u savremenim nacionalnim državama, a koje formira nacionalni mit. Sa usložnjavanjem odnosa raznih aktera, neophodno je proširiti društveni okvir i uvažiti postojanje međusobno suprotstavljenih totema i zajednica. Zastava će u moderno doba biti simbol koji izaziva reakciju i kojim se iskazuje pripadnost.

Totem u predmodernom kontekstu i totem danas dele velike sličnosti. Savremena država se može shvatiti kao formalizacija odnosa zajednice na jednom širem društvenom nivou. Kako je u društvima organske solidarnosti, u *gesellschaft*-u, mreža odnosa mnogo složenija, i simboli/totemi odgovaraju mnogo širem kontekstu i strukturi značenja. Jaskulovski (Jaskulowski) naglašava da magijsko mišljenje, kao srž potrebe za simboličkim komuniciranjem i prepoznavanjem pripadnosti, postoji i u savremenom društvu (Jaskulowski, 2015). Predmet poput zastave svojevrstni je vid magijskog mišljenja, a ona prenosi značenje metaforički — konotirajući koncept na višem stepenu apstrakcije (društvo/nacija) sa konkretnim predmetom, zastavom. Zastava kao moderni totem vrši funkciju osiguravanja kontinuiteta i jedinstva nacije i potencira veliku i slavnu istoriju, dok se, naizgled, "zaboravlja nasilništvo koje ih je stvorilo" (Bilig, 2009: 74). Ovo "zaboravljanje" je uokvireno obožavanjem, poštovanjem zastave kao totema, a posredno i društva. Zastava je okosnica izgradnje kohezije i kolektivne svesti, a na osnovu ritualnog služenja i neretko žrtvi podnetih za naciju čiji je zastava metonim. Obredi, savremene zabrane i njihova krutost vezana za zastavu pokazuju izrazitu sakralizovanost, društvenu važnost, ovog simbola (Mimica u Dirkem, 1982: XXXI; Elgenijus, 2011).

Telesna priroda totema kao društvene činjenice i jezička priroda totema kao simbola društva objedinjeni su i danas. Kultura nacije ostaje religiozna po svojoj prirodi i u savremenim društvima (Jaskulowski, 2015),

a navedeno se ogleda u neophodnosti krvnog rituala i zaštite zastave kao vanrednog simbola od "drugih" (Marvin i Ingle, 1999). Nacija nastaje i razvija se upravo pod pretpostavkom ultimativnog jedinstva, pretvarajući religiju u ideologiju i magiju u utopiju, odnosno osavremenjujući religijsko i magijsko mišljenje. Nacionalni mit izrasta iz performativnost jezičkog mita, konotiranjem društva sa zastavom i njenim korišćenjem u prirodnom ili veštačkom kontekstu. Time se potvrđuje latentna (banalna) i široko rasprostranjena ideja jedinstva nacije pod zastavom, a a naspram neprijatelja, pripadnika zajednica sa oprečnim interesima i totemima (Stojanović, 2025a; Bilig, 2009; Schmitt, 1923).

SIMBOL I SIGNAL NACIONALNOG MITA

Identitet je konstituisan kroz simbole, a jedan od najvažnijih je upravo zastava (Eriksen i Jenkins, 2007). Zastava i društvo, kao i država, proizvod su socijalne imaginacije u istoj meri kao i identitet pojedinca. Kreiranje nacije i pripadajućeg identiteta moguće je samo ukoliko se oko nacionalnih simbola ustroji celokupna mitska struktura. Zastava služi kao jedno takvo sredstvo, kao adekvatan jezički, a potom i nacionalni, mit oko kojeg je moguće uzdizanje nacije i negovanje nacionalne svesti (Schmitt, 1923; Eriksen i Jenkins, 2007). No, analizu valja započeti dodavanjem nacionalnog mita onom jezičkom, a tek se onda vratiti racionalnoj ideologiji i instinktivnoj utopiji koji koriste simbole i signale za građenje kolektivne svesti.

Ideja nacionalnog mita jedan je od glavnih doprinosa Karla Šmita, a njegova heuristička plodnost proizilazi iz dve činjenice. Mit, kao skup simbola i kao (pred)politički vid "politizacije" svakodnevnog života, valja proučiti u neposrednoj vezi sa društvenim simbolima. Nacionalni mit se nanovo budi u XXI veku, i to sa popularizacijom (krajnje) desnih političkih opcija (Bakić, 2019). Nacionalni mit je, kako i Šmit navodi, najbolji način da se ostvari slika o širem nacionalnom društvu (Šmit, 1923). Mnogo bolja od klase, staleža ili neke druge društvene grupe, nacija je vezana za najočiglednije načine razlikovanja grupa. Nacionalni mit se ne odnosi na predmete ili fizički sadržaj, već na ideje iz davnih vremena, a koje se u pojavnom obliku pronalaze u vidu očitih razlika (rasa, druga etnička svojstva). Neophodno je opredmetiti nacionalni mit, naciji je potreban totem, građanski svetac, utelovljenje nacionalnog simbola i mita.

Zastava je nedovoljno proučavana u ovom kontekstu, ali već to što je ona kondenzovan simbol nacije, i to što sabira emocije i identitete na kojima se gradi zajedništvo, dovoljna je naznaka njenih mogućnosti u širem mitskom kontekstu (Eriksen i Jenkins, 2007; Jaskulowski, 2015). Zastava kao simbol buja od značenja, dok njena primena ostaje na nivou signala, asocirajući na instinktivnom nivou na određene kontekstualne narative. Čitanje zastave kao jezičkog mita tako se spaja sa nacionalnim mitom, a primenom signala snaži se kolektivna svest koja se ogleda u nacionalnom identitetu. Zastava će izazvati određena osećanja u zavisnosti od toga ko njome i u kom kontekstu barata, odnosno u zavisnosti od njenog čitanja. Tako se zastava dominantno koristi kao ideološko sredstvo, ali i kao sred-

stvo otpora. Ideologija nasleđuje sistematizovano korišćenje simbola od religije (Mimica u Dirkem, 1982), a i Marks (Marx) zaključuje da su religija i ideologija dve strane iste medalje (Marks, 1964). Ideologija ostaje korpus "vladajućih" ideja koji je, nametnut ili ne, jedini validni sistem vrednosti u određenom društvu (Bourdieu, 1998; Manhajm, 1968). Ideologija oblikuje društvenu stvarnost, prvo na nivou jezičkog mita, a tek potom i stvaranjem mita o naciji (Stojanović, 2025a). Čitati zastavu u zavisnosti od toga da li se njom maše, ili ona sama vijori, kao i ko njome maše, osnova je jezičkog mita korišćenog od strane dominantne društvene ideologije. Dakle, ideologija racionalno postavlja scenu za nastanak nacionalnog mita (Bilig, 2009).

Sučeljena sa ideologijom je utopija, taj novi sistem vrednosti ka kojem nedominantne društvene grupe teže, a koji se bazira na upotrebi različitih ideala, simbola i signala u komunikaciji (Manhajm, 1968). Utopija nužno ne sadrži ciljnu racionalnost, već se pozivima na iracionalno delanje razvija i ustrojava utopijski sistem (Schmitt, 1923). Podseća Šmit da nacionalni mit mora da se bazira na instinktu, ne može inicijalno da bude racionalan, ali njegova upotreba mora biti pažljivo strukturisana, racionalizovana kako bi se sistem održao. Šta drugo budi instinkt ako ne preteći neprijatelj!? U neprijatelju je opredmećen najelementariji osećaj sukobljenosti i povratak u predmoderne vidove reagovanja. Neprijatelj se koristi kao osobeni temelj zajedništva u grupi, i to na taj način da se svakome ko se ne bori protiv od strane nacionalnog mita proglašenog neprijatelja može i mora prilepiti etiketa neprijatelja (Cvetičanin, 2004). Ova ideja prisutna je još od Donoza Korteza (Donoso Cortés), a njeni obrisi primećuju se i danas sa mnogo apstraktnijim prikazom neprijatelja, primerice korišćenjem ustava da bi se politički razgraničili (unutar) nacionalni prijatelj i neprijatelj (Molnar, 2010). Neprijatelj je svako ko nije spreman da za zastavu, taj savremeni totem, žrtvuje sebe, da na neki način pusti krv (Marvin i Ingle, 1999). Jedan simbol poput zastave u sebi sadrži mnoštvo značenja otvorenih za interpretaciju, zastava ujedno snaži jedinstvo i predstavlja začetak "drugosti".

Neprijatelj, prema Šmitu, nije tek bilo ko čiji su stavovi u suprotnosti sa našim. Neprijateljem biva onaj ko je (aktivni) pripadnik zajednice koja je usmerena protiv "naše" nacije (Molnar, 2010; Schmitt, 1923). Mit nastaje kada se iz višeslojne mitologije "zaboravi" neslavan deo, a zatim se u ritualnom obožavanju požrtvovanja velikih pojedinaca pronalazi uzvišeni identitet cele nacije (Bilig, 2009; Cvetičanin, 2004). Zanimljivo je uputiti na Šmitov pristup za vreme Vajmarske republike, po kome bi neprijatelj bio svako ko se iole ne slaže sa širim nacionalnim mitom, odnosno svako ko ne poštuje vrhovnu instancu nacionalnog mitotvorstva — oca nacije (Molnar, 2010). U kontekstu našeg rada na ovom mestu je poželjno napraviti paralelu sa režimskim korišćenjem državne zastave, u cilju održavanja integriteta, naspram opštenarodnog mahanja zastavom kao simbolom suvereniteta naroda, u cilju oduzimanja legitimiteta režimu. Mit u nastanku udaljava se od ideje oca nacije kao mitotvorca, sabljonosca, i vraća se narodu kao suverenu. Za Šmita, razlika između vojnika i građanina koren je sukoba u društvu, posebno kada vojnik predstavlja oličenje predmodernog borca protiv neprijatelja, a građanin alternativni poredak legitimne nenasil-

ne borbe (Molnar, 2010). Studentski protesti pokazali su da odnos prijatelj - neprijatelj nije toliko polarizovan, odnosno da funkcioniše samo ukoliko su sabljonosac i država izjednačeni. U lokalnom kontekstu o ovome ne može da se govori, pošto borba oko suvereniteta automatski diskredituje sabljonosca kao faktor, ali zastava ostaje glavno sredstvo mitotvorstva i borbe za novu simboličku promenu.

U narednom delu detaljnije ćemo predstaviti korišćenje mitova u Srbiji i povezati ove dve grupe sa ideologijom i utopijom posredstvom totema - zastave. Uvertira za naredni deo rada može biti još jedan osvrt na odbranu totema kao izvora neprijateljstva. Već je ustanovljeno da se u mnogim (pred)modernim društvima na totem, u našem slučaju zastavu, gleda kao na posvećeno društvo. Svako ko ne koristi totem po nekada ritualnim, a danas ideološkim propisima, stavlja se u poziciju potencijalnog neprijatelja, nekoga ko nije spreman da ovekoveči nacionalni mit predaka. U srži je utopije da zvaničnu ideologiju koristi kao temelj svog daljeg razvijanja. Drugim rečima, simbolički otpor pruža se jedino korišćenjem ustaljenih simbola na alternativne načine, čime se otvara prostor za uspostavljanje novog sistema simbola korišćenih u jednoj ideologiji (Bourdieu, 1998; Fisk, 2001).

DISKUSIJA

Sa samom početku ovog poglavlja potrebno je skrenuti pažnju na metod koji će se ovde koristiti. Simbolička analiza predstavlja polaznu tačku na kojoj će se zasnivati celokupna diskusija, dok ćemo kroz semiotiku uvideti na koji se način mitovi kreiraju i upotrebljavaju. Sadržaj koji će biti analiziran uglavnom dolazi iz primarnog iskustva autora kao posmatrača, ali i iz aktuelnih dešavanja u državi i svetu koji donose veoma relevantne i korisne podatke. Kontekst u kojem će se zastava kao simbol čitati i dalje se razvija, te ovaj rad ostavlja puno prostora za neko dodatno razmatranje. Treba imati u vidu da je pisanje rada teklo uz minimalan vremenski otklon od trenutnih studentskih protesta i blokada, te da će neki uvidi možda biti nenamerno iskrivljene. Vremenski raspon ovog rada proteže se od kraja 2024. tamo negde do sredine 2025. godine, kada se dešavaju masovni studentski protesti.

Pre nego se upustimo u analizu, valjalo bi definisati pojam banalnosti koji je već pomenut u ovom radu. Banalno je, kako Hana Arent navodi, ono svakodnevno, jedan deo dokse koji se bez kritičkog promišljanja ustaljenih stavova može iskoristiti kao potencijalno maliciozan vid nametanja vrednosti koje su samo na pojavnom nivou prihvatljive, koje deluju bezopasno ali neminovno imaju posledice (Pezzani, 2017). Ovakvo određenje banalnosti direktno je u vezi sa zastavom koja, i kada samo bezazleno visi iznad ulice, može izazivati razne reakcije, može da ojačava nacionalizam ili da hrani netrpeljivost, kao u slučaju Severne Irske (Eriksen i Jenkins, 2007). Navikavanjem na sveprisutnost zastave kao svojevrsne metonimije kolektivnog žrtvovanja neosetno se usvaja banalizovani oblik nacionalizma (Rot, 2010). Ogrtanje u zastavu, njeno celivanje, kao i njeno nametanje u javnom prostoru, s jedne strane, izjednačava se sa zvaničnim rodoljubljem,

dok se, s druge strane, zastava koristi za širenje ideje veličanstvenosti i celovitosti naroda. Zastava kao simbol nacije dodatno budi instinktivna osećanja preko njenog racionalizovanog korišćenja, stapa identitet pojedinca sa onim nacionalnim, a posredno i sa narativom režima koji kontroliše upotrebu simbola. Režimsko korišćenje zastave, shodno hegemonij državnog ideologiji, ne završava se samo na ceremonijama ili drugim zvaničnim prigodama, već ono prelazi u sferu ličnog i partikularnog/ partijskog.

Bilig razlikuje i uputno definiše zastave kojima se maše i one koje naprosto stoje (Bilig, 2009). Zastave koje stoje prenose latentna značenja samim svojim prisustvom, i ta značenja često služe kao jedva vidljivi signal masovnosti. Sa druge strane imamo zastave kojima se maše, koje su manifestne, koje direktno ukazuju na brojnost, ali i ciljeve korišćenja zastave kao simbola. Drugi, nadopunjujući, primer jeste masovnost jeftinih zastava na političkim skupovima koje ostaju gažene, bacane, čak i uništene odmah nakon skupa (o ovome posebno govore autori u Eriksen i Jenkins, a u lokalnom kontekstu *Pravda* 2025). Ideologija na ovom mestu više nema potrebe za pozivanjem na istoriju i poštovanje zastave, jer je mnogo značajnije, prema ustanovljenom procesu racionalizacije političkog delanja, uvideti brojnosti ljudi koji zastavama mašu. Mahanje ima isključivo manifestnu funkciju i svaki simbolički sadržaj stavlja se u drugi plan. Čitanje ovakvog korišćenja zastave simbolički, ponovo nas vraća na banalnost ove vrste simboličke komunikacije, jer se ono udaljava od pojedinačne ideje zastave i umeće se u širi kontekst masovnosti tih zastava. Mahanjem se potencira silovitost i vičnost jednog pokreta koji se mora pokazati kao takav ukoliko želi da zadrži svoju poziciju. Pokazivanje simboličke sile aludira se i na spremnost za stvarno korišćenje „monopola nad silom“ koji poseduje zvanična država (Veber, 2014).

Sukob manifestne i latentne simbolike ovde se ne iscrpljuje. Manifestna simbolika neophodna je kako bi se ustanovio odnos moći u javnom diskursu, dok je latentna simbolika tu kako bi ovaj odnos što bolje održala. Pomenuli smo da je totem simbol kojim se stvara ideja zajedništva i totaliteta nekog društva. Pitanje koje se ovde postavlja umnogome modernizuje klasično razmišljanje o totemu u smeru u kom ranije nije razmatran. Ukoliko se totem kao simbol društva koristi u lične svrhe ili mimo definisanih obreda, ali i dalje od strane dominantne društvene grupe, ko onda biva neprijatelj, i šta ostaje od totaliteta. Korišćenje zastave kao alternativnog simbola, i povezivanje iste sa novim mitovima u nastanku, a koje proizvodi dominantna kultura, nudi odgovor na ovo pitanje. Čitanje korišćenja zastave od strane širih narodnih masa (na studentskim protestima radije nego na mitinzima) započecemo od njihovog kvaliteta. Iako mnogobrojne zastave su kvalitetnije i uglavnom su lično vlasništvo, a time se povezuju oni koji njome mašu sa značenjem same zastave. Dugovečnost i očuvanost zastava korišćenih na studentskim protestima u Srbiji nalazi se u kontrastu sa nepoštovanjem ovog simbola jeftinim umnošcima koji su bačeni i zane-mareni. Vratimo li se Dirkemu, totem se kao simbol može reprodukovati, ali on se ne sme skrnjaviti, za šta se dobija osuda od strane društva, ili se otvoreno postaje neprijateljem (Dirkem, 1982; Jaskulowski, 2015). Veće poštovanje zastave ovde nije samo deklarativno i potvrđeno brojnošću, ono

svoju važnost izvodi iz delanja samog. Brojnost zastava kojima se maše poziva i u slučaju studentskih protesta na manifestno čitanje ovog simbola, no na ovom mestu приметна је једна крупна разлика. Pored ličnih zastava, na protestima је i мноштво локалних, градских, факултетских zastava, a kojima се изнова показује i остварује јединство окупљених, али i особеност појединаца i група који чине део тоталитета (JV, 2025). Neretko су присутне i историјске zastave, које се могу читати као signum оних великих momenata у српској историји, i то много прецизније од својатанја zastave републике као званичног simbola. Ишчитаванје zastava на protestима, дакле, носи i latentно значење, иако се i овим zastavama итекако маше. Оно долази из враћања zastave у власништво народа, алудирајући на враћање суверенитета народу. Ова два значења представљају тоталитет који враћа свој идентитет i који се бори за преузимање моћи креирања наратива. Тежи ка преласку из утопијске у политичку, односно идеолошку димензију.

Sabljonosac, о ком говори Šmit, оштрицом мита усмерава војнике ка владајућој идеологији. Грађани у његовој теорији стоје поstrance, они не рукују оруђем већ настоје да симболички овладају дискурсом у друштву. У нашем друштву ову линију sukoba лако је приметити. Sabljonosac који се огледа у званичној идеологији, занемарујући симболичку димензију свог мита, губи саму основу мита која се налази управо у ирационалном. Sabljonosac не увиђа важност latentне функције simbola, осим као полазне тачке за даљу квантитативну превласт идеолошког наратива. Bakunjin (Бакунин) је говорио да је ирационално уништење заправо почетак креативности i стварања новог система, i то кроз отпор dominantном идеолошком obrascu (Molnar, 2002). Neprijatelj, према Šmitu, постаје свако ко не прати (slepo) sabljonosca, сваки грађанин који не постаје војник. Међутим, утопијски отпор који смо већ поменули нуди излаз грађанима, i то управо кроз враћање simbola народу, односно кроз поновно присвајање суверенитета од стране народа. Узгред, у суверену као појединцу којем је пренесен суверенитет заправо се огледа права општа volja, no то не мора да буде aksiom (Bakić, 2019).

Narod одлучно захтева свој суверенитет назад, а грађанство управо најбоље функционише у симболичкој комуникацији због њене нерегулисаности. Моћ креације новог симболичког система израста на ирационалности почетног облика. Употреба zastava на studentsким protestима делује управо према овој идеји. Присвајање једног тотемског simbola друштва на прави начин, насрам званичне идеологије која га извргава различитим својатанјима i тумачењима, вид је симболичког otpora i враћања моћи његовим примарним носиоцима, народу, грађанству. Нови mit, који израста на ирационалним темeljима у склопу утопије, nude побунјени студенти. Он је различит од идеологије управо у томе што задржава саму суштину националног мита, при чему истрајава у jezičkoј основи митске комуникације без preterаног рационализовања simbola. Однос пријатељ - непријатељ neophodан је за настанак i развој националног мита у склопу идеологије, а његова примена унутар једне државе треба се посматрати са разумном distancom. Међутим, контекст Србије је i на овом месту изузетно занимљив, пошто се извесна egzistencijална питања могу изузетно лако polarizovati ако се има у виду dubина razdora између режима, на једној, i студената/грађанана, на другој страни. Zastava се као totem изузетно лако може поимати као simbol

društva oko kojeg se, ne samo na simboličkom nivou, vode borbe. Ona je istovremeno i zvanični simbol, ali i simbol naroda, tako da ostaje raskol u primeni zastave u (ne)prijateljskom odnosu u čijoj se osnovi sučeljavaju nacionalni mit ideologije i novi (utopijski) mit u nastanku.

LITERATURA

- Altiser, Luj. *Ideologija i državni ideološki aparati*. Beograd: Karpos, 2015.
- Bakić, Jovo. *Evropska krajnja desnica*. Beograd: Clio, 2019.
- Barthes, Roland. *Mythologies*. New York: Farrar, Strauss & Giroux, 1972.
- Bernstein, Basil. *Class Codes and Control: Theoretical Studies towards a Sociology of Language*. London: Routledge & Kegan Paul, 1971.
- Bilig, Majkl. *Banalni nacionalizam*. Beograd: Biblioteka XX vek, 2009.
- Bourdieu, Pierre. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Bourdieu, Pierre and Jean-Claude Passeron. *Reproduction in Education, Society and Culture* London: Sage publications, 1990.
- Cvetićanin, Neven. *Evropska desnica između mača i zakona*. Beograd: Filip Višnjić, 2004.
- Dirkem, Emil. *Elementarni oblici religijskog života*. Beograd: Prosveta, 1982.
- Douglas, Mary. *Purity and Danger*. New York: Ark Paperbacks, 1984.
- Eriksen, Thomas and Richard Jenkins. *Flag, Nation and Symbolism in Europe and America*. New York: Routledge, 2007.
- Elgenius, Gabriella. *Symbols of Nations and Nationalism*. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Fisk, Džon. *Popularna kultura*. Beograd: Clio, 2011.
- Gidens, Entoni. *Dirkem*. Beograd: Biblioteka XX vek, 1996.
- Jaskulowski, Krzysztof. "The Magic of the Nation and Flag". *Ethnic and Racial Studies* 39, 4 (2015): 557-573.
- Kalve, Luj-Žan. *Rat među jezicima*. Beograd: Čigoja štampa, 1995.
- Leak, Andrew. *Barthes Mythologies*. London: Grant&Cutler Ltd, 1994.
- Lič, Edmund. *Kultura i komunikacija*. Beograd: Biblioteka XX vek, 1976.
- Manhajm, Karl. *Ideologija i utopija*. Beograd: Nolit, 1968.
- Marks, Karl. *Nemačka ideologija*. Beograd: Kultura, 1964.
- Marvin, Carolyn and David Ingle. *Blood Sacrifice and Nation*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Muldoon, Orla, Karen Trew, and Paula Devine. „Flagging Difference: Identification and Emotional Responses to National Flags“. *Journal of Applied Social Psychology* 11, 1 (2019): 1-11.
- Mulder, Jan and Sandor Hervey. „Language as a System of Systems“. *La linguistique* 11, 2 (1975): 3-22.
- Molnar, Aleksandar. *Rasprava o demokratskoj ustavnoj državi*. Beograd: B92, 2002.

- Molnar, Aleksandar. *Sunce mita i dugačka senka Karla Šmita*. Beograd: Službeni glasnik, 2010.
- Yakin, Halina and Andreas Totu. „The Semiotic Perspectives of Peirce and Saussure: A Brief Comparative Study“. *Procedia - Social and Behavioral sciences* 155 (2014): 4-8.
- Harari, Yuval. *Sapijens: Kratka istorija čovečanstva*. Subotica: Rotografika, 2019.
- Hussy, Charles. „Signifier and Signified: Between Insignificance and Operability“. *Semiotica* 122, 3 (1998): 297-308.
- Pavlica, Dražen. *Odsutni bog*. Beograd: Šprint, 2016.
- Pezzani, Fabrizio. „The Banality of Evil“. *Business and Economic Journal* 8, 2 (2017): 1-6. Available at: <https://www.hilarispublisher.com/open-access/the-effect-of-budgetary-control-on-financial-performance-of-kigali-serenahotel-in-rwanda-2151-6219-1000292.pdf>
- Rot, Nikola. *Osnovi socijalne psihologije*. Beograd: Zavod za udžbenike, 2010.
- Saussure, Ferdinand. *Course in General Linguistics*. New York: The Philosophical Library inc, 1959.
- Schmitt, Karl. *The Political Theory of Myth*, 1923. URL: <https://thenewpolish.com/2022/12/15/the-political-theory-of-myth-carl-schmitt/>
- Schnapper, Dominique. „Citizenship and National Identity in Europe“. *Nations and Nationalism* 8, 1 (2002): 1-14.
- Stojanović, Andrej. „Jezički mit i konstrukcija društvene stvarnosti: Analiza uticaja mita na održavanje banalnog nacionalizma“. U *Regionalna konferencija — NOESIS: Jezik i stvarnost*. Beograd, 2025 (u štampi).
- Stojanović, Andrej. „Moda, odeća i društvene promene: Vranjska nošnja pre oslobođenja 1878. godine“. *Vranjski glasnik* 33 (2025b) (u štampi).
- Škiljan, Dubravko. *Javni jezik*. Beograd: Čigoja štampa, 1985a.
- Škiljan, Dubravko. *U pozadini znaka*. Zagreb: Školska knjiga, 1985b.
- Tonnies, Ferdinand. *Community and Society*. New York: Harper & Row, 1957.

IZVORI SA INTERNETA

- Vučić se ogrnuo zastavom nakon glasanja o Rezoluciji o Srebrenici (23. 05. 2024) N1. URL: <https://n1info.rs/vesti/vucic-se-ogrnua-zastavom-nakon-glasanja-o-rezoluciji-o-srebrenici/>
- OVO SU VUČIĆEVI LOJALISTI: Posle mitinga srpske zastave pobacali u đubre (16. 02. 2025). Pravda. URL: <https://pravda.rs/lat/2025/2/16/ovo-su-vucicevi-lojalisti-posle-mitinga-srpske-zastave-pobacali-u-djubre-video/>
- Najveći protest u istoriji Niša – tišina u ponoć, počelo „veliko spremanje“ (01. 03. 2025). Južne Vesti. URL: <https://www.juznevesti.com/drustvo/pocinje-studentski-edikt-u-nisu-najveci-studentski-protest-u-novijoj-istoriji-live-blog/>

ONE FLAG, TWO SERBIAS: FLAG AS TOTEM AND NATIONAL MYTH

Summary

This paper analyzes the modern totem of the state — the flag — and its use in symbolic communication and political struggle. It brings together semiotics, as the foundation for interpreting the flag as a symbol, with anthropological and sociological theory, as well as political considerations of how symbols are used as tools of resistance and struggle through myths. The theoretical framework includes semiotic analysis of the sign, the mythological meaning of ideology, and the division between the sacred and the profane in the political sphere.

The focus of the paper is on the use of the flag by both the authorities and the people gathered in protest, arguing that the flag is not merely a static symbol, but that its use can shape social reality by transforming a dominant, rationalized ideology into a new utopia. Methodologically, through semiotic analysis and primary experience, the author identifies various modes of using the flag as an aggregate of meaning in political contestation.

Key words: nationalism, flag, symbolic communication, myth, mythology